

Причини за разпространението на ядрени оръжия

През 1942 г. Енрико Ферми създава първия реактор *Chicago Pile-1 (CP-1)*, в следствие на което научава за процеса на делене на ядрата и по този начин реализира верижна реакция на делене. Получената топлинна мощност на реактора *Chicago Pile-1* е била близка до нула, но това все пак е първият ядрен реактор, който бил предназначен да изясни процесите на създаване на само-поддържаща се верижна реакция на делене, а не производство на енергия. Реакторът *Chicago Pile-1* е бил проектиран в рамките на проекта „Манхатън“.Целта на създаването на реактора е била не производство на електроенергия, а получаване на плутоний за производство на атомни бомби (за създаването на атомната бомба е необходимо наличието на обогатен уран или плутоний).В процеса на работа на реактора, в резултат на захват на неутрони и деленето на ядрата, се получават радиоактивни материали (изотопи, които не се срещат в природата) и продукти на деленето.

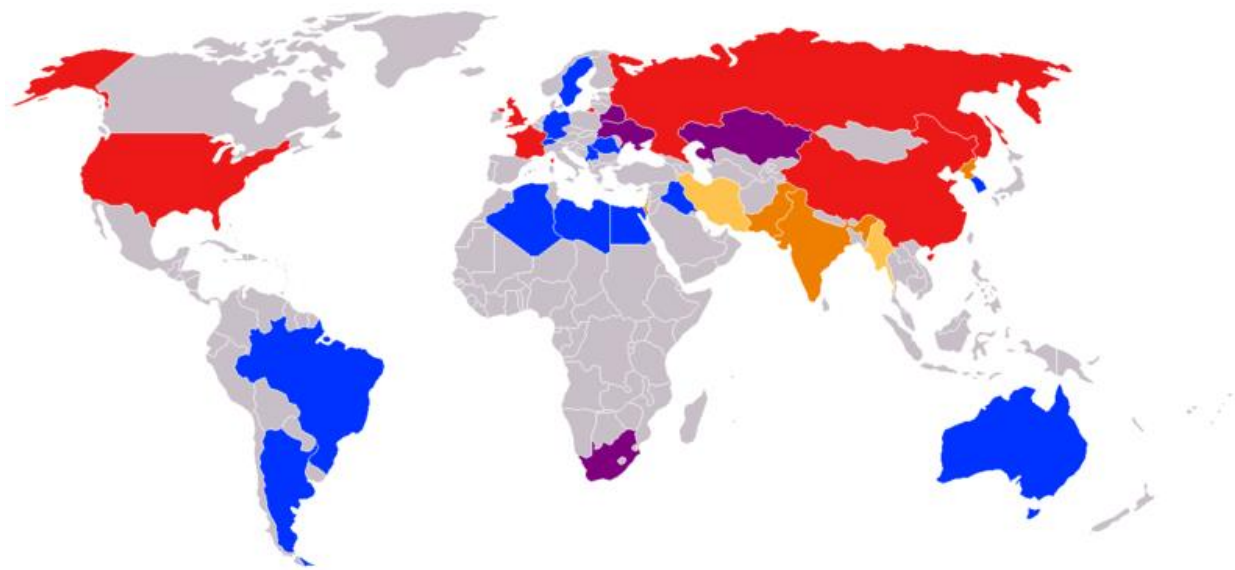
В тази връзка експлоатацията на ядрените реактори налага решаването на редица специфични проблеми, които не съществуват при използването на други енергоизточници, а именно: осигуряване на ядрена и радиационна безопасност: управление на радиоактивните отпадъци и осигуряване на неразпространението на ядрено оръжие, материали и технологии за неговото производство. Тревогите свързани с потенциалното разпространение на ядрени оръжия се повишава през последното десетилетие, след като Северна Корея изпробва две ядрени оръжия, Съветът за сигурност на ООН налага санкции на Иран за отказа им да прекратят програмата за обогатяване на уран и все повече държави виждат ядрената централа като средство за производство на електричество и борба срещу глобалното затопляне.

Въпреки всичко, връзките между разпространението на обществена ядрена енергия и разпространението на ядрени оръжия остават неизяснени. Физическата връзка е проста: горивото и остатъчните продукти от реакторите с вода под налягане- обогатен уран и плутоний-могат да се използват за производството на ядрени оръжия. От техническа гледна точка, както отбелязва нобеловият лауреат Ханес Алфен , " мирните атоми и атомите за война са сямски близнаци" (цитирано в Милър 1979, стр.19). Политическите връзки между повишения ядрен потенциал и рисковете от разпространение, обаче, са далеч по-сложни. Правителствата, които развиват специфични технологии, свързани с обществени ядрени съоръжения са способни да започнат разработване на ядрени оръжия, но дали наистина вероятността при тях е по-голяма? Въпреки че (както някои учени и служители от ядрената сфера вече направиха), е наивно да се твърди, че е започнал "ядрен ренесанс" с разпространението на ядрените централи в новите държави в света,(Miller & Sagan 2009, Lester & Rosner 2009, Lavergeon 2009, Socolow & Glaser 2009), се наблюдава ренесанс по отношение на научния интерес на политолозите да обяснят причините за разпространението на ядрените оръжия. Съвременната политическа литература, разглеждаща разпространението и неразпространението

на ядрени оръжия трябва да ни помогне в разбирането на важните въпроси за потенциала и мотивите на държавите за изграждане на бомби, които така и не влизат в употреба. В литературата, техническата способност за разработване на ядрени оръжия се нарича аспект на "предлагането", а мотивацията на правителствата за разработка-аспект на "търсенето". В този преглед, твърдението, че литературата за "предлагането" погрешно се фокусира върху неточни измервания на способностите за производство на ядрени оръжия, като в същото време литературата за "търсенето" обръща неоснователно внимание на начина, по който Договорът за неразпространение на ядрени оръжия и свързаните институции от по-високо ниво на режима за неразпространение, влияят на инициативите, подкрепящи и отричащи придобиването на ядрени оръжия. Освен това, това традиционно разделение на подтемата на проблеми с търсене и предлагане измества фокуса от разбирането на връзката между търсенето и предлагането, между повишения ядрен потенциал на страните и инициативите „за” и „против” разработването на ядрени оръжия.

В последното десетилетие се отчита положителен напредък, разработвайки се много нови теории, а учените използват значително повече методи за да ги тестват. Въпреки този напредък обаче, новите проекти за количествени и качествени проучвания на разпространението са ограничени от липсата на информация, поради малкото случаи на разпространение на ядрени оръжия. Всъщност, съществува сериозна и непрекъсната неопределеност що се отнася до основните данни, спрямо които държавите са търсили ядрени оръжия и когато са започвали да разработват програмите си. Ето защо е необходимо да се усъвършенстват историческите данни за разпространението, но дори така отново се очертава да останат множество неясноти, поради тайнствеността, съпътстваща ядрените програми.

За да се преодолее това и да се продължи, ще има нужда от мултидисциплинарно проучване съвместно с политолози, разработващи по-добри разбирания за технологията на ядрената енергия и ядрените оръжия, както и за ефективността на международното законодателство и режимите за износ.

Ядрената карта на света

С червено - петте официални ядрени сили

Със синьо - страни, прекратили ядрените си програми

С лилаво - страни, доброволно отказали се от ядрените си арсенали

С жълто/бежово - страни, за които се предполага, че тайно разработват ядрени оръжия

С оранжево - други известни ядрени сили

Крехкият баланс в рамките на режима на неразпространение

Както е известно, Договорът за неразпространяване на ядреното оръжие (ДНЯО) е основата на режима на неразпространение. Той се основава на сделката между ядрените и неядрените държави, в чиито рамки вторите поемат ангажимента да се въздържат от придобиването на ядрено оръжие, срещу гаранцията, че ще могат свободно да развиват ядрената си енергетика. Освен това, всички участници се ангажират да си сътрудничат в използването на ядрената енергия за мирни цели, а ядрените държави се задължават да предприемат сериозни стъпки към ядреното си разоръжаване.

До 2000, неядрените държави и, в частност, тези от Движението на неприсъединилите се, често критикували поведението на ядрените сили, но били доволни, че процесът на разоръжаване все пак крета. Конференцията на участничките в ДНЯО от 2000 постигна труден компромис за предприемането на «13 стъпки» за ядрено разоръжаване, включващи серия от скромни и постепенно задълбочаващи се мерки, способни да доведат до известен прогрес в тази сфера, без да поставят под въпрос ядрения статут на всяка от официално признатите ядрени сили, поне в обозримо бъдеще (14). Въпреки това, през 2005, ядрените държави, водени от САЩ (и донякъде от Франция) отказали да следват решението, взето на конференцията, очевидно стигайки до извода, че поетите там ангажименти са непосилни за тях (т.е. не отговарят на

интересите им). В резултат, сред неядрените държави се утвърди убеждението, че член 6 от ДНЯО, който изисква постепенното разоръжаване на ядрените държави, се отхвърля от последните. И след като по този начин бе сложен край на сделката, на която се основаваше ДНЯО, пътят към ядреното въоръжаване било окончателно открит. Защото най-мощното съвременно оръжие или не бива да се притежава от никого, или ще се притежава от всички. Сегашното състояние на режима за ядрено неразпространение, заедно с нарастващата несигурност на страните чиито отношения с ядрените държави са напрегнати, са опасна предпоставка за заплашителен ръст на разпространението на ядреното оръжие.

Но един свят, в който с ядрено оръжие разполагат много държави, ще бъде изключително опасен. Регионалните конфликти в него лесно могат да ескалират в ядрени. Оптимизмът, свързан с уж универсалното правило, че «ядреното съдържане е в състояние да предотврати избухването на големи войни» (15), се базира на недостатъчни исторически доказателства и е опасно наивен. Инцидентното използване на ядрено оръжие в някоя част на света, може да провокира война между големите ядрени сили, ангажирани в различни малки конфликти, особено ако напрежението в тях е високо. От това се страхуваха мнозина по време на студената война и именно то мотивира, на първо място, политиката на неразпространение. Освен това, колкото повече държави разполагат с ядрени оръжия и съответните средства за използването им, с толкова повече потенциални мишени ще разполагат терористите.

Сегашната оръжейна надпревара

Признаците на очертаваща се нова оръжейна надпревара са очевидни. Според американските стратегии за гарантиране на националната сигурност от 2002 и 2006, САЩ следва да защитават своето превъзходство по отношение на всичките си потенциални съперници, независимо от цената (8). За да постигнат тази грандиозна цел, Съединените щати се стремят да използват всички инструменти, гарантиращи им военна доминация на суша, по море, във въздуха, в космоса и в електронното пространство (*т.е. тотална доминация – full spectrum dominance, б.п.*). Постигането на подобна доминация, надеждите за което се подхранват от евентуалната реализация на американската Програма за противоракетна отбрана, може да звучи реалистично и обещаващо за американските стратегии, но рискува да се превърне в кошмар за онези, които не изпитват такова доверие към САЩ, като повечето европейци, а сред тях са и такива големи световни сили като Китай и Русия.

Едва ли е изненадващо, че Китай реагира на тенденцията към укрепване на американската военна мощ с премерено но бързо развитие на възможностите си за ядрено съдържане. Разбира се, дори и днес възможността на Пекин да отговори на евентуална американска ракетна (особено ядрена) атака е, в най-добрия случай, много малка, а в най-лошия – въобще не съществува. Но Китай вече демонстрира, че разполага с технологии (пък макар и примитивни) за унищожаване на космически спътници, с което даде ясен сигнал на САЩ, какво може да последва в бъдеще. След като многократните китайски и руски опити да се стартират преговори за забрана на разполагането на оръжия в Космоса се провалиха, Пекин вече развива собствен военен капацитет в тази сфера. В същото време, ситуация, в която вече никой не може да бъде сигурен за уязвимостта на своите спътникови мрежи, не би могла да се нарече стабилна.

На свой ред, Русия реагира на американското решение за излизане от Договора за противоракетна отбрана, като се отказва от ангажиментите си по дотоворите START. Това означава, че Москва може да се върне към производството и разполагането на онези видове междуконтинентални балистични ракети с по няколко бойни глави, които допреди два десетина години правеха невъзможно постигането на истинска стабилност. Всъщност, руснаците вече активно работят в тази сфера, увеличавайки, в същото време, и конвенционалната си военна мощ, разбира се в рамките на своите технически възможности. Наскоро изпробваната руска версия на американските свръхмощни вакуумни бомби (известни като "daisy cutter"), въпреки че не са „оръжието-чудо“, както твърди местната преса, демонстрира възобновената готовност на Москва да участва в оръжейната надпревара. Да не говорим, че тези опасни оръжия могат скоро да станат част от световната оръжейна търговия и евентуално да попаднат в ръцете на т.нар. „недържавни играчи“ – кошмарна перспектива, с която следва да се съобразяват всички анализи в сферата на сигурността.

Докато Пекин и Москва усилено работят за да се сдобият с нови средства за отбрана и „сдържане“ на противниците си за да защитят жизнените си интереси и статута си на велики сили, Индия също полага значителни усилия да не допусне изоставане от традиционния си съперник – Китай. Въпреки че индийските военни разходи са между $\frac{1}{4}$ и $\frac{1}{3}$ от китайските, според редица експерти, индийската армия е по-ефективна, флотът – по-опитен, а постиженията в сферата на информационните технологии дават на Делхи редица предимства пред големия му азиатски съсед. В момента Индия и Китай водят помежду си една, макар и не особено интензивна, но въпреки това задълбочаваща се ядрена надпревара, към която напоследък следва да добавим и надпреварата във военноморската сфера, като китайският флот може да разчита на евентуални бази в Бирма и Пакистан, а Индия – на Андаманските острови и в Бенгалския залив. А, докато Индия се надпреварва с Китай, Пакистан, на свой ред, също гледа да не изостава от нея, във военен план.

Макар че САЩ могат да се похвалят с нелоши икономически показатели (тяхната, най-мощна в света, икономика демонстрира годишен ръст от 3-4%), двата азиатски гиганти значително ги изпреварват, с годишен ръст от над 10%. Разбира се, пред тяхното успешно развитие има и редица пречки (като например фрагментацията и изостаналата инфраструктура в Индия или големите регионални диспропорции и анахроничната политическа система в Китай). Само че и пред САЩ има пречки: например огромният бюджетен дефицит, като последица от имперското свръхнапрежение на силите, в резултат от което вече са налице признаци за отслабване на американската мощ. Всяка от тези три държави може да се препъне, но може и успешно да продължи да следва сегашните икономически тенденции. Ако това стане, само след едно поколение Китай ще бъде на едно и също икономическо равнище със САЩ, а Индия ще ги настигне след още поколение и половина.

Преминаването на водещите позиции от една към друга световна сила винаги провокира опасна ситуация (9). Както показва историята, повечето предизвикателства към държавата-хегемон (независимо, дали са успешни или не) са водели до война или до серия от войни. Днешната глобална взаимна зависимост със сигурност кара великите сили да бъдат по-предпазливи към

въоръжените конфликти, но не може напълно да гарантира, че подобен конфликт все пак няма да избухне. Налице са повече от достатъчно „ябълки на раздора“, особено между Китай и САЩ: Тайван, Южнокитайско море, както и надпреварата за достъп и контрол на енергийните ресурси в Персийския залив и Централна Азия. И макар мнозина и днес наивно да вярват, че вече не съществува възможност за пълномащабна война между великите сили, преувеличеното самочувствие на някои от тях може да се окаже изключително опасно. Взаимозависимостта, сама по себе си, както и притежаването на свръхмодерни оръжия (включително ядрени), означава най-вече, че жестоката конкуренция между големите сили е способна да предизвика ужасна глобална катастрофа. Именно поради това, отношенията между тези сили следва много внимателно да бъдат направлявани за да се избегне евентуалния сблъсък, като съкращаването на ядрените въоръжения е от ключово значение за успеха на тази мисия.

Борбата с ядрения тероризъм

Напоследък често може да се чуе твърдението, че съкращаването и неразпространяването на ядрените оръжия са безполезни срещу ядрения тероризъм, защото терористите не се съобразяват с договорите между държавите. Тази празна фраза оправдава възприемането на зле премислени стратегии за гарантиране на собствената сигурност, включително тази за „превантивната война“. Разбира се, терористите не се съобразяват със закона и никой от онези, които смятат, че ядреното разоръжаване е от жизнено значение за бъдещето на света, не твърди обратното. Това, което споразуменията и договорите могат да постигнат обаче е, да задължат страните-участнички да направят всичко възможно за да затруднят максимално достъпа на терористите до най-опасните оръжия.

Сред големите успехи на този подход беше приемането на Резолюция 1540 на Съвета за сигурност на ООН, през 2004, по инициатива на администрацията на Буш. Според тази резолюция, всички държави следва да се въздържат да подкрепят, под каквато и да било форма, недържавните субекти, опитващи се да разработват, придобиват, произвеждат, притежават, предават или използват ядрено, химическо или биологично оръжие, както и средствата за доставката му, и да наложат необходимия контрол за предотвратяване разпространението на тези оръжия.

Наред с действията, предприети от Съвета за сигурност, важна роля играят и усилията на държавите-участнички в договорите за неразпространяване да изработят допълнителни инструменти за борба с тероризма в тази сфера. Така участниците в Конвенцията за биологичните оръжия използват редовните срещи на експертно и правителствено равнище (чиято първоначална цел бе да бъде компенсиран пропадналият опит за подписване на протокол за доверие и прозрачност) за да търсят, как по-добре да се защитят срещу тероризма.

1. Променящата се среда за сигурност.

Мнозина днес гледат на Студената война с някаква своеобразна носталгия по времето, когато, като че ли системата на международните отношения – а в това число и проблемите на ядреното възпиране – се е отличавало с яснота и недвусмисленост. Тези изследователи изтъкват, че блоковото противопоставяне е било добро от гледна точка на сигурността на системата,

защото то привнася определена стабилност в нея. Този възглед обаче е подвеждащ: премахването на двуполюсният модел категорично е положително явление. Говорейки за Студената война, често се забравя за множеството кризи, от които тя е съпътствана и за реалната опасност те да ескалират драстично до степен извън контрол. А като най-висока степен на конфронтация се счита именно размяната на ядрени удари между двете супер сили.

С края на Студената война настъпват множество промени в средата на системата за сигурност. Те касаят абсолютно всички актьори в международните отношения и взаимоотношенията между тях. На първо място драматично се променя структурата на системата – една от двете супер сили – Съветския съюз – изчезва от политическата карта на света. Другата – Съединените американски щати – се утвърждава като категорична военна и икономическа сила номер едно в съвременния свят. На свой ред процесите на сътрудничество и интеграция довели до формирането на Европейския съюз – едно все още мъгляво обединение, което обаче разполага с неоспорими политически, военни и финансови ресурси. Възходът на реформиращият се Китай и претенциите му също не остават незабелязани

Наред с актьорите на международната арена се променят и някои от източниците на несигурност и нестабилност. Деветдесетте години са станали свидетел на поредица от кървави граждански войни, отнели живота преди всичко на огромен брой цивилно население. Международният тероризъм, който макар и да не е ново явление, придобива качествено нови измерения след атентатите в Ню Йорк и Вашингтон от 11 септември 2001 г. Не на последно място, все по-усилено се говори и за т.нар. нетрадиционни заплахи за световната сигурност. Те се свързват с проблеми като застрашителното изчерпване на основни природни ресурси като вода и обработваема земя, негативните ефекти на глобалното затопляне и др. Решението на подобни проблеми вече няма нищо общо с традиционните стратегии и прилагането на различни военни доктрини

В тази нова обстановка въпросите за ядреното съдържане и неговото бъдеще привидно остават на заден план. Ако по времето на Студената война основният аспект на този проблем бил дали ще се стигне до пряк ядрен сблъсък между враждебно настроените страни и как може да се снижи напрежението между тях, то в годините след падането на Берлинската стена самото съществуване на ядреното възпиране било поставено под въпрос. В условията на съвременните международни отношения редица политици и експерти се запитвали дали с изчезването на пряката заплаха от страна на СССР ядрените оръжия изобщо са релевантни спрямо отношенията между големите държави. Една находчива формулировка на проблема дори гласи „превърнаха ли се атомните бомби в една термоядрена тежка кавалерия?“ Целта на настоящата тема е да изследва факторите, които оказват

влияние върху вземането на решение за или против разработването на ядрени оръжия.

2. Мотивация за разпространението на ядрени оръжия.

Ядрените оръжия са най-мощните оръжия, създавани някога от хората. Те са уникални както поради невероятната си разрушителна сила, така и поради произтичащата именно от това непрактичност и трудност за директна военна употреба. Дори след края на Студената война вместо очакваните драстични съкращения и в крайна сметка цялостно елиминиране на тези оръжия, деветдесетте години на двадесети век носят ускорена модернизация на съществуващите арсенали, две нови държави – Индия и Пакистан – официално се присъединяват към „Ядрения клуб“, а като капак на всичко е създадена концепцията за „новата стратегическа триада“, която придава качествено ново значение на функциите на ядрените оръжия. Така изглежда напълно логичен въпроса защо вместо да съкратят арсеналите си или изобщо да не започват собствени ядрени програми, някои страни посвещават огромни човешки и финансови ресурси, за да придобият тези оръжия? Кои са основните стремежи и страхове, които ще продължават и занапред да стимулират тези скъпи и сложни програми? И защо тогава повечето страни по света не притежават ядрени оръжия? Кои са основните прегради пред разработването и разпространението на тези оръжия и променят ли се всички тези разбирания, стратегии и мотиви през времето?

Петте основни причини, поради които държавите продължават да се стремят към придобиване на ядрени оръжия са: сигурност, престиж, вътрешна политика, технология и икономика. Теоретиците разглеждат тези причини като набор от отличителни, но и допълващи се елементи, с чиято помощ можем да се отговори на зададените по-горе въпроси. Аргументът „национална сигурност“ постулира, че държавите искат ядрени оръжия, за да увеличат и обезпечат собствената си сигурност. На пръв поглед това е и най-важния елемент. „Престижът“ поставя ударение върху символичното значение на ядрените оръжия: държавите се стремят към тях, защото ги възприемат като условие за добиване на статута на велика сила.

Аргументът „вътрешна политика“ е по-особен. Той разглежда държавите не като самостоятелни и еднородни елементи, участващи в международните отношения сами за себе си, а като съвкупност от вътрешни фактори, някои от които си поставят за задача съответната страна да създаде собствени ядрени оръжия. „Технологията“ като аргумент твърди, че ако дадена страна притежава необходимия технологичен потенциал, за да разработи ядрена бомба, това е прекалено голямо постижение и изкушение пред управляващите и учените. И накрая, „икономическият“ фактор макар и недостатъчно силен, за да действа

като самостоятелна причина за сдобиване с ядрени оръжия, взаимодействия активно с останалите четири и по този начин влияя върху крайното решение.

Неминуемо обаче възниква въпроса след като съществуват толкова много причини за разработване на ядрени оръжия – повече сигурност, повишен престиж в международен план, чувство за технологичен триумф – защо в света има само десетина държави, които реално притежават такива оръжия или имат програми за тяхното разработване. Какво възпира останалите повече от 180 държави от придобиването на тези оръжия с неповторима мощ? Очевидно е, че след като за толкова дълго време толкова много държави са се въздържали от това, трябва да има и също толкова убедителни причини, поради които те да не искат ядрени оръжия.

Задълбоченият анализ на проблема показва, че причините, поради които мнозинството от страните не желаят да разработват ядрени оръжия могат да бъдат групирани около същите пет елемента: сигурност, престиж, вътрешна политика, технология и икономика. Така както всяка атомна частица има своята противоположна частица със същата маса, но с обратна посока, така и всяка мотивация за придобиване на ядрени оръжия има контра-мотивация с обратен знак. На практика това означава, че страните решават да не разработват ядрени оръжия – или в някои случаи да се откажат от вече готови оръжия или стартирани програми – защото те преценяват, че сигурността им би се повишила повече без тези оръжия, защото вътрешната политика убеждава националните лидери да не преследват такива цели или защото технологичните и икономическите бариери са твърде високи, за да бъдат преодолени.

Особено ценен в това отношение е един доклад, изготвен през 1961 г. от директора на ЦРУ по искане на новоизбрания президент Джон Ф. Кенеди. Документът разглежда вероятността за стартирането на ядрени програми от различни страни по света. Той носи заглавието „Ядрените оръжия в свободните страни освен САЩ и Великобритания” и изследва както наличните възможности, така и факторите, които биха могли да стимулират или ограничат разработването на ядрени оръжия. Днес, почти половин век по-късно, този доклад е също толкова полезен, когато се правят опити за анализиране на вероятността дали тези повече от четиридесет страни по света, които имат необходимите технологични възможности за създаването на ядрени оръжия, ще го направят наистина.

Решението да се започне ядрена програма зависи от редица вътрешни и международни фактори. Те включват характера на отношенията на съответната страна с другите страни, военния ѝ потенциал, психологически и емоционални фактори като желанието да се увеличи националният престиж, вътрешната опозиция срещу ядрените оръжия и др. Икономическата тежест на една такава програма при всички случаи също ще бъде важен фактор, защото за произвеждането на само няколко по-опростени ядрени бомби са необходими няколко-стотин милиона долара. По-амбициозна програма със съответните оръжейни системи ще изисква разходи от порядъка

на няколко милиарда. Тежестта на споменатите по-горе фактори е различна и може да се променя с промяната на цените и политико-стратегическите фактори.

Сега ще разгледаме по-подробно всеки от петте фактора, ще съпоставим тези в подкрепа на ядрените разработки с тези срещу тях и ще направим няколко извода относно влиянието на факторите върху бъдещата еволюция на ядрената триада.

Сигурност

3 Сигурността като мотивация.

Елементът на националната сигурност и днес остава най-сериозното обяснение за създаването и разпространението на ядрени оръжия и се базира на отдавнашното разбиране за теорията на политическия реализъм. По своята същност теорията на реализма почива на две основни предположения. На първо място, тя възприема системата на международните отношения като анархична. Докато отделните хора могат да бъдат подчинени и контролирани от една централна власт, при суверенните държави не съществува подобен регулиращ орган. На второ място, според теорията държавите са готови по абсолютно всякакъв начин да гарантират своята сигурност и в резултат системата представлява своего рода джунгла, описвана още от философа Томас Хобс в неговия „Левиатан“.

От тази гледна точка ядрените оръжия се явяват оптималният гарант за сигурността. Ядреният арсенал може успешно да сдържи останалите враждебни държави. На свой ред, разработването на ядрени оръжия от такава враждебна държава налага и застрашената държава на свой ред да се сдобие с такива оръжия, защото иначе рискува самото си съществуване. Така след като Съединените щати се сдобили с ядрена бомба през 1945 г., Съветският съюз трябвало да отговорят. Китай също посочва американската ядрена заплаха като причина за своята ядрена програма: „Докато американския империализъм притежава такава бомба, и Китай трябва да прави същото“. След разрива по между им през 1969 г. Пекин посочва и СССР като причина. На свой ред индийските лидери посочват, че успешният опит на Китай ги е принудил да преразгледат своята политика. „Атомната ера настъпи за Индия след като Китай стана ядрена сила през октомври 1964 г.“, твърди бившият индийски външен министър Джазвант Синг. След като Индия провела успешно своята „мирна ядрена експлозия“ през 1974 г., за съседния Пакистан не остава нищо друго освен да започне собствена ядрена програма. Така вторият индийски тест през 1998 г. бил моментално последван и от успешен ядрен опит на Исламабад. От тази перспектива ядреното разпространение е неизбежно. След като една страна придобие такива оръжия, друга е принудена да стори същото, а после на свой ред и трета, и четвърта. Накратко, разпространението поражда разпространение.

Решението за създаване на ядрени оръжия не винаги се взима поради

необходимостта да се обезпечи националната сигурност спрямо друга ядрена сила. Възможно е някои страни да се почувстват дотолкова застрашени от конвенционалната мощ на своите съперници, че да започнат своя ядрена програма. Според проф. Пол Роджърс от Центъра за изследване на мира към Университета в Брадфорд такива държави могат да бъдат изолирани или превъзхождани в конвенционално въоръжение от други страни и в резултат да сметнат, че е невъзможно да обезпечат своята сигурност без ядрени оръжия. Най-добрият пример в това отношение идва от Южна Африка. Изолирана през 70те години заради политиката си на апартейд, страната вижда реална заплаха за сигурността си в струпването на кубински войски в Ангола. Кубинците са там, за да подпомагат левите революционери в разгарящата се гражданска война. През 1977 г. управляващото бяло малцинство решава да започне собствена ядрена програма като за основа използва знанията и технологията, прилагани в мините на Южна Африка. Страната успява да произведе тайно цели шест ядрени бомби. В последствие Претория разкрива, че тези оръжия са били в основата на една тристепенна стратегия за съдържане на потенциалните врагове и за принуждаване на Запада да се намеси, в случай че съдържането се провали. Първата фаза предвижда политика на двусмисленост, при която притежанието на ядрени оръжия нито се потвърждава, нито се отрича. Целта е у възможните врагове да се създаде чувство на неизвестност и несигурност. На второ място, ако обстоятелствата го налагат, ядрените възможности на страната трябва да бъдат разкрити и срещу въздържането от употребата им да се изтъргне обещание за интервенция на Запада срещу агресора. И накрая, ако предходните два плана се провалят, да се премине към открито ядрено въоръжаване и демонстриране на ядрена мощ.

Някои други страни продължават да имат притеснения за сигурността си, дори и при положение, че конвенционалните им сили далеч превъзхождат всички останали потенциални агресори. Предимно поради исторически причини те чувстват сериозна заплаха от страна на своите съседи. Израел, чието право на съществуване все още се поставя под въпрос от редица съседни държави, е един пример за това. Днес Израел има конвенционални сили, които са по-добре подготвени и въоръжени от силите на всички арабски или мюсюлмански държави, но ядрената мощ на страната продължава да бъде възприемана като важна гаранция за неговата териториална цялост и политическа независимост. Дори категоричните победи във войните от 1949, 1967 и 1973 г. не променят това стратегическо виждане. Причината за това се крие във факта, че основите на израелската ядрена програма са поставени почти непосредствено след Втората световна война и в сянката на Холокоста. Ето защо по думите на министър-председателя Давид Бен Гурион, ядрената програма е в резултат на „визията за Израел, защитен от всички заплахи за неговото съществуване. Евреите в Израел никога няма да бъдат сполетени от съдбата на евреите през Холокоста. Израел ще е в състояние да нанесе разрушителен отговорен удар на всеки, който се опита да посегне на съществуването му”.

Други примери за сигурността като фактор за създаването на ядрени оръжия можем да открием в някои страни, останали в периферията на системата. Според едно виждане държавите в центъра на системата на международните отношения споделят редица демократични ценности и икономически връзки, поради което не изпитват силна необходимост от разработването на ядрени оръжия. От своя страна обаче, държави като Иран и Северна Корея - а до скоро и Либия - се намират именно в периферията. Те не са интегрирани икономически с държавите от центъра и чувстват много по-сериозни заплахи за сигурността си в условията на нестабилност, характерни за периферията. В резултат те изпитват много по-силен стремеж към придобиването на ядрени оръжия, защото нямат нищо за губене, но могат да спечелят много.

Според този подход на реализма останалите четири фактора имат малка или никаква роля. Вътрешната политика е подчинена на по-висшите национални интереси, свързани със сигурността. Технологията може да бъде придобита по един или друг начин, а разходите по програмата не са от значение, когато е заложена сигурността на самата държава.

4 Сигурността като бариера.

Сигурността има и обратната страна. Държавите увеличават силата си, за да намалят несигурността, но същевременно те се изправят пред ситуация, в която прекалено много сила може да накара останалите страни да се чувстват несигурни и те на свой ред да започнат да трупат сила. Например, ако Бразилия, която е една от бързо развиваща се регионална сила в Южна Америка, създаде свое ядрено оръжие, е много вероятно Аржентина да стигне до извода, че не може да остане по-назад и самата тя да започне ядрена програма. Краткосрочният ефект от ядреното оръжие ще даде неизмеримо предимство на Бразилия като я превърне в неоспорима военна сила в региона. В дългосрочен план обаче, нейната сигурност в действителност ще намалее, защото ще има еднаква ядрена сила на югозападната си граница. В това именно се изразява смисъла на дилемата на сигурността. Едностранното притежание на ядрени оръжия може да донесе сигурност; регион с няколко ядрени сили увеличава несигурността. Поради тази причина много страни са стигнали до извода, че засега са по-сигурни без ядрени оръжия.

Държавите имат различни възможности, когато се изправят срещу съперник, притежаващ ядрен арсенал. Една от тях разбира се, е на свой ред да развият свой собствен арсенал, но друг вариант е да потърсят съюз с някоя ядрена сила и по този начин да се възползват от нейната защита и т.нар. „ядрен чадър“. Тази защита представлява един вид разширено съдържане и е известна под наименованието позитивни гаранции за сигурността. Такова е положението на Германия. Само десетилетие след поражението ѝ във Втората световна война, в Германия се ражда идеята да създаде собствени ядрени оръжия. Именно тя е една от държавите, на които е отделено най-много внимание във вече споменатия доклад на ЦРУ от 1961 г. В него американските

аналитици внимателно претеглят факторите в подкрепа на ядрената програма – желание за придобиване на мощно и модерно оръжие и за възстановяване на статута на страната на световна сила – и тези срещу подобна програма – тежките дебати и критики, които такова решение ще породи както вътре в страната, така и в НАТО. Обективно, Германия разполага с необходимите ресурси, за да създаде собствена бомба в рамките на само пет години. Но в крайна сметка докладът заключава, че лидерите на страната ще потърсят дивидентите от ядрените оръжия в сътрудничество със своите съюзници, а не чрез самостоятелна програма.

Така и става в действителност. Германия избира да участва в ядрения чадър, предлаган от съседната Франция и от мощните американски ядрени сили. На територията на страната са разположени бази на НАТО, съдържащи ядрени оръжия, а Бон е включен в Комитета за ядрено планиране на организацията. Едва след края на Студената война Германия взе окончателното решение да базира своята сигурност изключително и единствено на конвенционалното съдържане. В добавка трябва да отбележим, че държавите от Източна Европа също се радваха на подобен ядрен чадър, наложен им макар и не толкова демократично от Съветския съюз.

Престиж

5 Престижът като мотивация.

Очевидно е, че в много от случаите обезпечаването на националната сигурност е основният и най-важен фактор, обясняващ защо държавите придобиват или не ядрени оръжия. Въпреки това някои ситуации не могат да бъдат обяснени само с това.

Вторият най-значим фактор, който трябва да бъде взет предвид е престижът. Различните държави имат различни перцепции за това какво прави една страна модерна и силна. Тези перцепции се базират както на начина, по който една държава възприема останалите държави и техните действия, така и на начина, по който държавата възприема самата себе си, нейната идентичност и роля в света. Следователно някои страни смятат, че притежанието на ядрени оръжия ги прави по-уважавани, по-мощни и с по-голяма тежест. За тях ядрените оръжия имат важни символични функции – те оформят и отразяват държавната идентичност. Франция е един красноречив пример от близкото минало. През 50те години Съветския съюз е възприеман като сериозна заплаха за сигурността на страната. Освен това поради исторически причини Париж гледа и на Източна, и на Западна Германия с подозрение и очаква те също да се сдобият с ядрено оръжие. И накрая, президентът Шарл де Гол не е сигурен дали Вашингтон ще рискува конфликт със СССР, ако реши да помогне на Франция. Разбира се, страната не е единствената, която в онова смутно време изпитва притеснения за сигурността си, но Франция повече от всяка друга европейска държава се смята за велика сила и носител на идеите на Просвещението и демокрацията. Но в годините след Втората световна война тя се превръща в залязваща колониална сила, затънала в конфликти в Индокитай

и Алжир. Париж започва да губи влиянието си в международната общност на фона на двете нови супер сили. Ето защо правителствата и на Четвъртата, и на Петата република трескаво започват да търсят друг начин да върнат историческия ѝ статут на велика сила. Ядрените оръжия се разглеждат като най-символичният и влиятелен елемент на този статут. Мнозина по онова време виждат в тях ни повече, ни по-малко от решение на една национална криза. Самият де Гол отбелязва, че основният въпрос относно ядрената програма е „Дали Франция ще остане Франция?“. За Мак Джордж Бънди, съветник по въпросите на националната сигурност на президентите Кенеди и Джонсън, няма никакво съмнение, че в това се крие обяснението за френската ядрен стремеж. „Бомбата,“ пише той, „е паспортът на де Гол за международния престиж. Тя би поставила Франция отново между великите сили“.

Въпросът за престижа на страната определено е водещ фактор и при решението на Великобритания да започне своята ядрена програма. По време на среща с американския президент Джон Ф. Кенеди през декември 1962 г. министър-председателят на Великобритания Харолд Мак Милан изтъква:

„ Великобритания се нуждае от независим контрол над ядрените оръжия, за да успее да остане фактор в световен мащаб. Английският ядрен арсенал е малък, но страните, които са играли важна роля в историята трябва да запазят своето достойнство. Великобритания трябва да увеличи или поне да запази силата си, за да не може да бъде заплашвана безнаказано“

В момента Русия е изправена пред същата ситуация, защото в светлината на тежките военни и икономически проблеми, които изпитва, ядреният арсенал остава практически единственият белег за нейното величие.

6 Престижът като бариера.

Повечето страни обаче не споделят горните възгледи. Те не смятат, че ядрените оръжия са особено важни за тяхната национална идентичност или за мястото им в света. Този възглед се развива постепенно и за него допринася постоянно надвисналата опасност от ядрен сблъсък между двете супер сили, както и редица кризи, свързани с ядрено оръжие, и най-вече Кубинската ракетна криза от 1962 г. Шест години по-късно се подписва и Договора за неразпространение на ядрените оръжия, с което у мнозинството правителства по света се налага виждането, че тези оръжия са опасни и излишни.

Днес повечето от 183те държави, които са подписали Договора и които не притежават ядрено оръжие, са категорични в мнението, че ядрените арсенали трябва да бъдат премахнати. А някои от тях печелят значителен международен престиж като участват дейно в движението за неразпространение. Вероятно първата държава, която показа, че и малките страни имат роля в глобалната силова политика бе Ирландия, която още през 1958 г. внесе в Организацията на обединените нации резолюция, призоваваща за договор срещу разпространението на ядрени оръжия. На свой ред Южна Африка успя да постигне забележителна трансформация от международна изолация до уважаван член на международната общност не на последно място и поради

активната си политика в подкрепа на неразпространението на ядрени оръжия. Първо през 1993 г. малко преди рухването на апартейда, бялото правителство на страната публично обяви, че ядрената ѝ програма е прекратена, а създадените оръжия са били разглобени. Нелсън Мандела, новият президент, избран от мнозинството можеше да продължи тази програма, но той счете, че сигурността на страната му е по-добре гарантирана в един континент, свободен от ядрени оръжия, отколкото в континент, обхванат от ядрена надпревара. Южна Африка бе и в основата на един компромис на Конференцията за преглед на Договора за неразпространение през 1995 г., в момент когато разговорите между ядрените и неядрените страни бяха стигнали до задънена улица. Накрая, Либия стана поредната държава, подобрила международното си положение в резултат на въздържане от разработка на ядрени оръжия, когато през 2003 г. страната обяви, че прекратява своята програма. Американският президент Джордж У. Буш дори нарече либийския лидер Муамар Кадафи „пример, на когото други политици трябва да подражават“.

Вътрешна политика

7 Вътрешната политика като мотивация.

Моделите, свързани със сигурността и с престижа изхождат от една и съща презумпция: те възприемат държавата за монолитен актьор и считат, че политическите решения се взимат от самата държава, в интерес на цялата нация. В действителност процеса по вземане на решения е далеч по-сложен. Външната политика, както и вътрешната е продукт на различни и често пъти съревноваващи се вътрешни интереси, представяни от отделни групи и дори личности. Погрешно е да се прави твърдо разграничение между вътрешна и външна политика. Така както външната политика оказва влияние върху вътрешната (чрез военни бюджети, политически кампании, проблема за гражданските свободи и др.), така и вътрешната политика влияе на външната.

Виждането за вътрешната политика като фактор за разработването на ядрени оръжия почива върху убеждението, че определени актьори – групировки и частни лица – със съответните си интереси, които не винаги съвпадат с пошироките национални интереси, в крайна сметка определят дали да бъдат създадени такива оръжия или не.

Тези актьори не са пасивни елементи в процеса на вземане на решения; напротив – те активно участват, лобират и убеждават в стремежа си да прокарат политика, съответстваща на целите им.

Кои са тези актьори и как успяват да повлияят оформянето на държавната политика по такива важни въпроси като националната сигурност и отбраната? Три големи групи играят най-важна роля в ядрените решения: учени, военни и висши политици. Групата на учените обхваща всички онези, които работят в националните ядрени лаборатории, както за граждански, така и за военни цели, и учените, извършващи значителни изследвания в областта на ядрената физика.

Всички те имат особен интерес в развитието на национална ядрена програма, защото тя е от огромно научно значение и защото води до значително финансиране. Особено показателен в това отношение е случаят с „бащата на пакистанската ядрена бомба“, учения А. К. Хан. С помощта на присвоени документи от работата си в европейския енергиен консорциум URENCO през 1975 г. той поставя началото на ядрената програма на Исламабад и до днес е считан за национален герой.

Втората група със значителен интерес в разработването на ядрени оръжия са военните, и преди всичко висшите командири на военновъздушните и военноморските сили. В основата на техния стремеж е виждането, че създаването на ядрен арсенал ще доведе до по-голям бюджет, по-усъвършенствани бойни системи и доминираща роля за съответния вид войска. Продължителната борба за надмощие между въздушното командване и флота на САЩ е добре известна. През 1962 г. например тогавашният шеф на Стратегическото въздушно командване, ген. Къртис Ле Мей отправя искане към президента Кенеди за 10 000 между-континентални балистични ракети. ¹⁰В последствие се стига до компромисът 1 000 такива ракети, което показва колко генералът преувеличава проблема за сигурността на САЩ, за да могат военновъздушните сили да получат предимство.

Въпреки това, учените и военните не са в състояние самостоятелно да започнат една мащабна ядрена програма. За целта трябва да съществува и одобрението на третата група – висшите политици. Типичен пример в това отношение е Индия, където наред с обезпечаването на сигурността, мнението на някои лидери играе основна роля за започване на нейната ядрена програма.

8 Вътрешната политика като бариера. Съществуват и влиятелни вътрешни актьори, които се противопоставят на разработването на ядрени оръжия. Сред тях можем да посочим големите граждански кампании срещу тези оръжия. В Съединените щати и Европа тези движения имат относителен успех, но в Япония са неизменна част от политическата действителност. Изпитала ужасите на ядрената война, страната до голяма степен счита за тема табу разработването на ядрени оръжия. В десетилетията след Втората световна война няколко висши японски политици били принудени да подадат оставки заради спорни коментари на ядрена тематика. Накрая, пак под влияние на силното обществено мнение, Токио формулирала три основни принципа: Япония не произвежда, не притежава и не разрешава разполагането на ядрени оръжия на нейна територия. Това прави и нищожна вероятността за в близко бъдеще страната да създаде своя ядрена програма, въпреки че иначе тя притежава всички необходими финансови и технологични ресурси.

Технология

9 Технологията като мотивация.

Някои експерти твърдят, че ако една държава има технологичните възможности да създаде ядрени оръжия, то тя ще го направи, защото лидерите

й трудно могат да устоят на огромната мощ, която ядрената технология и оръжия предлагат. Като пример се посочва, че до момента всяко оръжие, което би могло да бъде изобретено в хода на развитието на човечеството, е било създадено и използвано.

Технологичният фактор играе важна роля при „ядреното решение” на Великобритания. Както вече споменахме, престижът от придобиването на ядрени оръжия също е от голямо значение, защото след края на Втората световна война страната се опитва да възстанови историческата си позиция на велика сила. Английските учени успешно работят по проекта Манхатън и трупат важни познания още от 1940 г. Близките отношения със САЩ позволяват трансфера на технологично ноу-хау и поставят основата на английската атомна бомба. Така резултатът не закъснява и през октомври 1952 г. Великобритания прави първия си успешен ядрен тест. Днес, когато високите технологии преживяват непознат досега бум, мнозина считат, че продължаващото създаване и разпространение на ядрени оръжия е неизбежно. Въпреки това, от историческа гледна точка това очакване не е оправдано. Според различни оценки в момента има четиридесет и четири държави, притежаващи необходимия технологичен капацитет за конструирането на ядрена бомба. Но по-малко от една четвърт от тях в действителност притежават такива оръжия или се опитват да ги разработят. Държави като Австралия, Италия, Япония, Швеция и Южна Корея имат всички технологични и промишлени предпоставки, но въпреки това не са започнали свои ядрени програми. Това води до категоричния извод, че макар за създаването на ядрени оръжия да е необходим сериозен технологичен капацитет, тяхното действително разработване и разпространение се определят от политически причини. С други думи, политиката триумфира над технологията.

10 Технологията като бариера.

Ядрените оръжия съществуват вече повече от 60 години. Въпреки това, само защото нещо е възможно, не означава, че е лесно постижимо. Създаването на ядрена бомба все още поставя сериозни технологични бариери. Експертите различават две основни технологични препятствия пред разработването на ядрени оръжия. Първото и по-значимо е производството на високо-обогатен уран или плутоний, които дават на бомбата онази огромна разрушителна сила. Тези материали могат да бъдат произведени само след много сложен процес, който изисква високотехнологично оборудване и години на напрегнат труд.

Вторият проблем е свързан със сглобяването на отделните елементи, след като веднъж уранът и плутоният са набавени. Тогава предстоят поредица от сложни действия, водещи до създаването на крайния продукт, както и успешното тестване след това. Въпреки това експертите масово твърдят, че този проблем е по-незначителен в сравнение с доставянето на самите елементи. Разбира се, подобни технологични бариери почти не засягат развитите страни. Япония например, отдавна притежава необходимите умения,

но повече дискутирани причини се въздържа от ядрена разработка. Но тези бариери обаче представляват сериозна пречка за развиващите се страни, които искат да се сдобият с ядрени оръжия. Иран и Иран не са единствените страни, които могат да послужат за пример в това отношение. Въпреки усилията си, Аржентина и Бразилия също никога не успяват да постигнат необходимата степен на обогатяване на уран, предимно в резултат на липсата на технологични знания и невъзможността те да бъдат придобити по един или друг начин отвън. Това показва, че строгата система за контрол на ядрените технологии нерядко дава добри резултати.

Икономика

11 Икономиката като мотивация. Производството на ядрени оръжия е сериозен процес, свързан с огромни финансови разходи. Икономическият фактор не е в състояние самостоятелно да обясни защо държавите се стремят към такива оръжия. Държавите не произвеждат ядрени оръжия, само защото нямат финансовата възможност да го направят.

В същото време, икономическите проблеми могат да бъдат пренебрегнати, ако държавата реши, че ядрените оръжия са екзистенциални за сигурността ѝ. Пакистан е най-често привечданият пример в това отношение. Страната прие многобройни икономически лишения, за да се сдобие с ядрено оръжие. В по-ново време Северна Корея има подобна линия на поведение. Въпреки че, е една от най-бедните страни в света, тя продължава да харчи годишно около 25% от своя БВП за отбрана. Привържениците на ядрената програма вътре в страната могат да използват икономическия фактор, за да подкрепят своята теза. През 70те години тогавашният ръководител на индийските ядрени разработки съзнателно манипулира финансовите данни в своя доклад, за да покаже, че един малък арсенал ще струва на страната не повече от 20 милиона долара. На свой ред ядрената политика на САЩ през 50те била движена и от разбирането, че ядрените оръжия са евтин и ефективен вариант за съдържане на огромната конвенционална мощ на Съветския съюз и Варшавския договор.

Тези аргументи обаче са подвеждащи. Ядрените оръжия винаги са едно много скъпо начинание и се разполагат заедно с конвенционалните сили, а не като техен заместител.

Доста по-често икономическият фактор действа като преграда пред ядрените програми. Либия и Украйна представляват два добри примера за това как икономическите съображения, комбинирани с останалите четири фактора могат да действат като бариера за ядреното разпространение.

През 2003 г. Либия се съгласява да спре своите опити за създаване на ядрени оръжия, които продължили повече от тридесет години. В замяна нейният лидер полк. Муамар Кадафи поиска нормализиране на отношенията със Запада. Резултатите от този ход не закъсняли и година по-късно националната нефтена компания на страната подписа договор на стойност един милиард долара с петролната компания Шел за разработване на либийското

крайбрежие. Самият Кадафи в последствие призна, че един от мотивите за отказа от ядрена програма е било и желанието му за възстановяване на либийската икономика.

Случаят с Украйна показва как икономическите фактори могат да се комбинират с международния престиж, произтичащ от отказа от ядрени оръжия. С разпадането на СССР и независимостта на Украйна през декември 1991 г., страната става третата ядрена сила в света. На нейна територия остават между 4 000 и 6 000 ядрени оръжия, разположени там от годините на Студената война. Далеч не било сигурно, че Украйна ще се съгласи да предаде този огромен арсенал, както в крайна сметка и става. Но една от причините за това безспорно била икономическа. Страната търсила финансова помощ от Запада и САЩ, за да спаси своята рухнала икономика с месечна инфлация от 90 процента. В замяна на тази помощ Киев бил готов да премахне ядрените оръжия от своя територия. Освен това, украинските лидери добре отчитали, че не могат да бъдат поддържани без огромни финансови ресурси, които страната им просто не притежава.

Изводи

По своята същност ядрените оръжия не са офанзивни оръжия. Те са привлекателни за държави, които търсят международно признание като „военни сили“ или регионална доминация, но реалното им приложение в условия на военни действия не е особено голямо. Причината за това е, че обикновено конвенционалната война има за цел да постигне точно определени неща – териториални завоевания, икономически интереси, освобождение на съседни територии и др. От своя страна, поради разрушителната си сила ядрените оръжия са крайно неподходящи за това. Историята показва, че притежанието на ядрени оръжия не е спасило съответните страни от участие във войни и дори от последващи поражения. Въпреки това държави, които се стремят да се защитят от превъзходящ ги съсед, имат оправдание да търсят и притежават ядрени оръжия като средство за самозащита. В този смисъл не е случайно, че повечето случаи на разпространение на такива оръжия са свързани със страни, които реагират на вече съществуващи ядрени заплахи – Пакистан реагира спрямо Индия, която на свой ред търсеше паритет с Китай, а той пък се стремеше да се изравни със супер силите от конфликта Изток – Запад.

До момента всички страни – и ядрените, и тези, които не притежават такива оръжия – са повече или по-малко на мнението, че продължаващото разпространение на ядрени оръжия ще доведе само до нестабилност в световен мащаб. Този своеобразен консенсус е въплътен в Договора за неразпространение, към когото не принадлежат само Индия, Пакистан и Израел. Следователно държавите по света масово виждат своята сигурност по-добре защитена в ситуация, когато ядрените оръжия са притежание само на няколко страни, отколкото при широко разпространение на възможности за ядрено съдържане, включително и сред малки държави. Въпреки това някои изследователи³² предлагат противоположна, неконвенционална позиция, базиращата се на твърдението, че „повече може да бъде по-добре“. Те

поддържат, че логиката на съдържането работи, независимо от вида на политическо управление и структурата на международната система, била тя много-полюсен или дори турбулентен свят. Според тях новите сили ще се държат толкова предпазливо, както и старите и еднакво ще избягват войната като средство за постигане на политически цели. Следователно – заключават тези автори – по-добре ще бъде разпространението на ядрено оръжие, което така или иначе се случва, да бъде прието и усилията да бъдат насочени към неговото управление, а не към спирането му.

Огромното мнозинство от страни обаче, не възприемат тази теза и затова броят на ядрените сили остава изненадващо нисък, в противоречие с разбиранията на реалистите. Решението да се започне ядрена програма не е толкова просто, колкото изглежда на пръв поглед. Нито един от петте фактора не може да бъде използван като самостоятелно обяснение за причините една или друга държава да създаде ядрени оръжия. Динамиката на системата на международните отношения и многообразието от обекти и отношения между тях налага по-сложен подход. Според него различните фактори трябва да бъдат комбинирани, за да се установи защо дадена страна разработва ядрени оръжия и дали за в бъдеще има вероятност друга да започне това. Изводите от анализа на тези фактори имат огромно значение за бъдещето на ядрените оръжия, за тяхното създаване и разпространение, а оттам и за международната сигурност и стабилност.